

Računalniške predstavitve pri pouku slovenskega jezika in književnosti

1. Računalnik v vsaki učilnici

Vprašanje, ki je še nekaj časa nazaj burilo duhove med šolskimi strokovnjaki, ali uporabljati računalnik pri pouku ali ne, je z bliskovitim razvojem računalniške tehnologije izgubilo svoj pomen in danes ne predstavlja več realne dileme. Tako kot je pred leti uvrstitev grafoskopa kot standardne opreme v šolskih učilnicah predstavljala kakovostno višji nivo opremljenosti šolskih prostorov z učnimi pripomočki, se danes lahko strinjamo, da naj bi bil že tudi računalnik nepogrešljivi del opreme v vsaki učilnici.

2. Sodobni učni pripomočki

Ob pomanjkanju ustreznih didaktičnih pripomočkov se mi je porodila misel, da bi s pomočjo računalnika lahko vnaprej pripravila prosojnice, ki bi jih uporabila v razredu za računalniško predstavitev določenega učnega sklopa.

3. Sestava projektne skupine

V projektu smo sodelovali inž. elektrotehniko Jože Drenovec, dipl. inž. elektrotehniko Srečko Simovič, prof. slovenskega jezika in književnosti Dragica Debeljak in trije dijaki, Franci Lajovic, Tomaž Roblek in Danilo Ekar.

4. Cilji projekta

4.1 Neposredni cilji

- Posodabljanje in prenova pouka.
- Urejenost, disciplina in preglednost.
- Čim hitreje in čim bolj kakovostno pridobivanje znanja.

4.2 Globalni cilji

- Uporaba računalnika pri pouku v srednji šoli.
- Uvajanje posameznih računalniških aplikacij v pouk v srednji šoli.

4.4.1 Elektronska prosojnica

Značilnosti in prednosti.

- Bogati vidno sporočilo.

- Spodbuja ustvarjalno razmišljanje.
- Vpliva na vizualno prostorsko inteligenco.
- Spodbuja razčlenjevanje in logično razmišljanje.
- Omogoča nekaterim učnim tipom boljše razumevanje ter pomaga pri pomnjenju.
- Spodbuja celostno delovanje možganov.
- Z njo lahko učinkovito prikazujemo razvoj nekega procesa.
- Zagotavlja kontinuiteto. → Disketo imamo lahko doma; ponavljajo tisti, ki manjkajo v šoli.
- Zanesljiv vir informacij — dejstva so preverjena, sledijo učnemu načrtu.

5. Pomen rezultatov projekta za šolsko okolje

- Gre za bistveno preseganje tradicionalnega predavanja.
- S pomočjo računalnika se lahko dopolnjujejo dosednji načini posredovanja znanja.
- Pri pouku predstavlja prijetno osvežitev in s tem bolj motivira dijake.
- V krajšem času lahko predelamo več snovi, saj se računalnik nikoli ne utruji, njegova zbranost je vedno enaka.
- Oblikovanje računalniške slike je preprosto (predpogoj je seveda obvladovanje računalniškega programa) in poceni, saj ne potrebujemo papirja, folij, flomastrov, ovtikov, map ...
- Že oblikovane računalniške slike lahko kopiramo, popravljamo in spreminjamo.
- Računalniški programi ponujajo:
 - pestro izbiro barv in tipov ter velikosti črk;
 - obsežne baze vnaprej pripravljenih sličic, ki jih lahko uporabimo (povečane, pomanjšane, spremenjene) pri izdelavi računalniške slike;
 - možnost vstavljanja in obdelave strokovnih gradiv ter fotografij, ki jih lahko v računalnik vnesemo s posebnimi čitalci (angl. scanner) ali videokamero;
 - možnost povezovanja računalniških slik v računalniško predstavo (angl. slide show), v kateri lahko programiramo trajanje prikazovanja posameznih slike in obliko prehodov med njimi (prelivanje, stapljanje, prekrivanje, izginjanje v različne smeri, pojavljanje iz različnih smeri ...);
 - podobno kot pri prosojnici lahko prikazujemo vsebino (z dodajanjem ali odvzemanjem), da la je tu vse lažje in bolj preprosto;
 - nekateri programi omogočajo tudi izdelavo in prikaz gibljivih računalniških slik (računalniško animacijo).

6. Predvideni vplivi rezultatov projekta na učni proces

- Vsebina ravno tako kot na tabli nastaja postopoma.
- Pri tabli se delovna površina blešči, zato je potrebna zatemnitev. Posledica tega je slabša preglednost, kar pa ne velja za elektronsko prosojnico. Elektronska prosojnica se namreč lahko posreduje preko televizije, ki pa že sama oddaja svetlobo.
- Učitelj pri pisanju na tablo zgublja stik z učencem, pri elektronski prosojnici pa je ves čas v stiku z razredom, saj se vsebina na elektronski prosojnici lahko spreminja tudi sama (že vnaprej načrtovano) ali z daljinskim upravljanjem.
- Pogost problem prikazovanja na tabli so nejasne skice in opisi zaradi pomanjkanja časa, medtem ko je elektronska prosojnica pripravljena že vnaprej.
- Če tablo zbrisemo, vsebine ni možno ponovno uporabiti, elektronsko prosojnico pa lahko predvajamo večkrat.

- Po elektronski prosojnici lahko pišemo z elektronskim svinčnikom. Osnovna vsebina se ne spremeni, dodatno napisano pa lahko enostavno zberemo.
- Na tablo vnaprej ni mogoče prikazati več slik, elektronska prosojnica pa jih lahko posreduje kadarkoli.
- Učitelj se pri pisanju s kredo pogosto umaže, pri elektronski prosojnici pa je delo »čisto«.
- Vsebino lahko razložimo tako, da je dijakom ni potrebno prepisovati s table in da dobijo vsi enake informacije (lahko tudi pisne ali na disketah).
- Snovi s table ni možno prenašati, medtem ko je elektronska prosojnica prenosljiva na disketi in z dopisovanjem in dorisovanjem ne zmanjšujemo njene uporabnosti.
- Elektronska prosojnica omogoča tudi zvočno spremljavo projekcij, kar je zelo koristno za standardne predstavitve. Po eni strani lahko glasbo uporabimo, da se spodbudimo za mirno, koncentrirano delo, pa drugi strani pa za aktiviranje.
- Učitelj potrebuje ustrezno znanje za vodenje programskega paketa.
- Veljavni učni načrt se ne spreminja, bistveno pa se posodablja pouk.

7. Zaključek

Ministrstvo za šolstvo in šport je na osnovi javnega razpisa razvojno-raziskovalnih projektov programa RO (Delo, 14. 6. 1995) podprlo in financiralo tudi naš projekt.

Projekt Elektronska prosojnica pri pouku slovenskega jezika in književnosti je zajel naslednje tematske sklope po Predmetnem izpitnem katalogu za maturo za SJK: Jezik v prostoru in času, Zvrstnost slovenskega jezika, Glasoslovje, Besedoslovje, Besedotvorje.

Naloga je bila uspešno zaključena 31. 12. 1996 in med nastajanjem deloma že preizkušena tudi v razredu. Elektronskim prosojnicam je bilo dodanih še preko 500 identičnih klasičnih prosojnic.

Konzulentka in recenzentka je bila dr. Marja Bešter. Projekt je bil v celoti javno predstavljen vsem svetovalcem za slovenski jezik in književnost z Zavoda za šolstvo, in sicer 5. 6. 1997 na Srednji elektro in strojni šoli v Kranju.

Od jeseni 1998 pa je dostopen tudi na internetu — <http://ro.zrss.si/okvir51.htm> (Katalog priporočene programske opreme, Didaktična programska oprema).

4. Cilji projekta

Viri

Seifert, W. Vizualizacija, prezentacija, moderacija. Maribor: Založba Doba.

Popotnik, A. (1996). Didaktično oblikovanje pisnih gradiv za laboratorijske vaje in praktični pouk. Vzgoja in izobraževanje (47-49), 1.

Dragica Debeljak
Srednja elektro in strojna šola Kranj

Priloga 1

Možnosti prikaza računalniške slike v učilnici (predavalnici)

Vsebino elektronskih prosojnic lahko prikažemo:

1. na TV-zaslonu, ki smo mu dodali TV-ekoder,
2. na dodatnem računalniškem monitorju,
3. s projekcijo preko LCD-prosojnic in grafoskopa na platno,
4. s projekcijo preko računalniškega projektorja na platno.

Možnosti prikaza je pripravil dipl. inž. Srečko Simovič.

1. Prikaz elektronskih prosojnic na TV-zaslonu

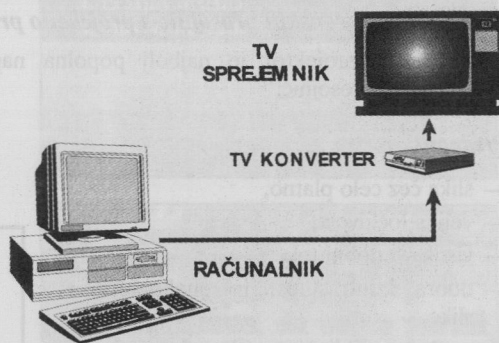
Za prikaz slike uporabimo obstoječi televizijski sprejemnik, ki ga povežemo z računalnikom preko posebne grafične kartice, ki jo vgradimo v računalnik, ali preko posebne zunanje naprave, TV-ekoderja.

Prednosti:

- uporaba obstoječega TV-sprejemnika,
- omogoča priključitev videorekorderja,
- dobra vidljivost pri dnevni svetlobi.

Slabosti:

- zaradi majhne diagonale ekrana ni primeren za uporabo v večjih prostorih,
- zelo slaba ločljivost,
- izdatek za nakup boljše grafične kartice oziroma ekoderja.

2. Prikaz elektronskih prosojnic na dodatnem video-računalniškem monitorju

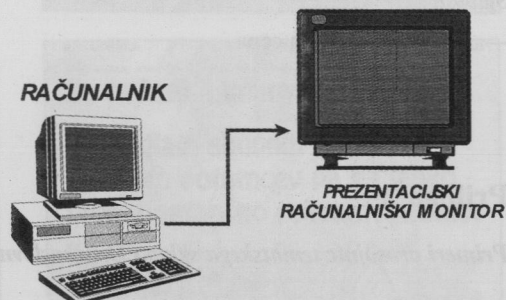
Z izbiro dodatnega (predstavitvenega) monitorja, ki po velikosti ustreza prostoru, v katerem je nameščen, dobimo relativno dobro sliko.

Prednosti:

- visoka ločljivost,
- dobra vidljivost pri dnevni svetlobi,
- možnost namestitve več monitorjev v istem prostoru,
- možnost priključitve videorekorderja,
- relativno nizka cena.

Slabosti:

- omejena velikost slike (enako kot pri TV),
- izdatek za nakup dodatnega računalniškega monitorja.

3. Prikaz elektronskih prosojnic s projekcijo preko LCD-plošče in grafoskopa

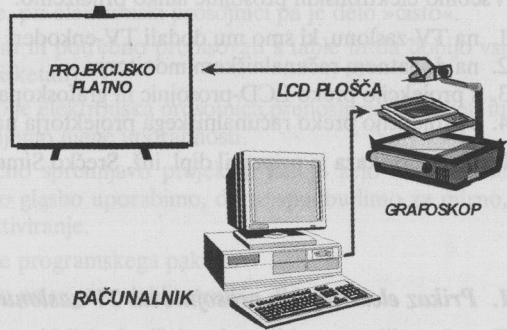
LCD-plošča z grafoskopom omogoča projekcijo, ki se po ločljivosti približuje projekciji z računalniškimi projektorjem.

Prednosti:

- slika čez celo platno,
- velika ločljivost,
- bogata barvna paleta,
- prenosljiva naprava,
- možnost priključitve videorekorderja.

Slabosti:

- potrebna je delna zatemnitev prostora,
- zahteva zunanji vir svetlobe (kakovosten grafoskop, ki daje močan svetlobni tok),
- nizek svetlobni tok in slabša enakomernost slike (v primerjavi s projektorji).

4. Prikaz elektronskih prosojnic s projekcijo preko projektorja na platno

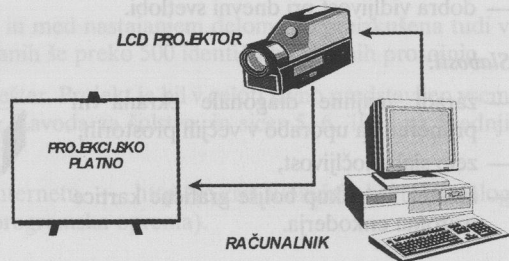
Računalniški projektor je najbolj popolna naprava, ki omogoča kakovostno predstavitev elektronskih prosojnic.

Prednosti:

- slika čez celo platno,
- velika ločljivost,
- visok svetlobni tok,
- dobra kontrastnost in enakomernost slike,
- možnost priključitve videorekorderja,
- veliko dodatne opreme (zvočniki, mikrofoni ...),
- ne potrebuje dodatnega vira svetlobe,
- je prenosljiva.

Slabost:

- razmeroma visoka cena.

Priloga 2

Primeri prosojnic tematskega sklopa Družboslovno jezikoslovje; Slovenski jezik in njegov razvoj

SLOVENSKI JEZIK IN NJEGOV RAZVOJ

2 Uvod

Zgodovina knjižnega jezika je pomemben del zgodovinskega spomina vsakega naroda, spomina na njegov razvoj in kulturno ustvarjalnost.

3 Uvod

Tudi zgodovina slovenskega jezika je pomemben del slovenske zgodovine, toliko bolj, kolikor nam je prav zapis v slovenskem jeziku pričevanje o usodi slovenskega ljudstva v stoletjih, ko smo živeli kot del neslovenskega sveta.

4 Razvrstitev

SLOVENSKI JEZIK IN NJEGOV RAZVOJ

1. Indoevropski prajezik
2. Praslovanščina
3. Slovenski jezik

5 INDOEVRPSKI PRAJEZIK

1) INDOEVRPSKI PRAJEZIK

Dijak zornjepisno in časovno opredeli indoevropski prajezik.

Razloži ločitve kentumskih in satemskih jezikov.

6 INDOEVRPSKI PRAJEZIK

6 Sorodnost jezikov

Sorodnost med jeziki pojasnjuje znanost z domnevo, da so se razvili iz skupnega

PRAJEZIKA.

7 INDOEVRPSKI PRAJEZIK

Tako razlagajo indoevropsko skupnost z domnevo, da je moral biti v pradomovini v rabi skupni indoevropski prajezik (praindoevropsščina).

8 INDOEVRPSKI PRAJEZIK

8 Ni pisnih virov

Za ta jezik nimamo pisnih virov. Na podlagi skupnih potez njegovih potomcev pa ga lahko precej natančno rekonstruiramo.

9 Čas in kraj nastanka INDOEVROPSKI PRAJEZIK

Indoevropski prajezik naj bi govorili sredi 3. tisočletja pr. n. št. na ozemlju, ki sega od Karpatov, ob Črnem morju in dalje v notranost Azije do današnjega Turkestanu.

10 Širjenje indoevropsčine INDOEVROPSKI PRAJEZIK

Ljudje, ki so govorili indoevropski prajezik, so si začeli iskati nova naseljena področja. Najprej so se razširili po Evropi in Aziji. V novem veku so prešli še obe Ameriki, Avstralijo, Novo Zelandijo in južno Afriko.

11 Širjenje indoevropsčine INDOEVROPSKI PRAJEZIK

V novih domovinah so plemena izgubila stik in njih jezik (ki je bil verjetno že v pradomovini narečno razvejan) se je v novih razmerah razvijal po svoje, vendar tako, da sorodnosti med posameznimi skupinami ne moremo sprejedati.

12 Satemska in kentumska skupina INDOEVROPSKI PRAJEZIK

Po glasovnem razvoju indoevropskega izraza za številko 100 delimo indoevropske jezike na vzhodne ali satemske in zahodne ali kentumske.

100

13 Izrazi za številko 100 INDOEVROPSKI PRAJEZIK

Izrazi za številko 100

indoevropski prajezik: *k'mtóm*

KENTUMSKA SKUPINA	SATEMSKA SKUPINA
grško: <i>hekaton</i>	indijsko: <i>ś'atám</i>
latinsko: <i>centum</i> (izg. kentum)	iransko: <i>satem</i>
nemško: <i>hundert</i>	praslov.: <i>sto</i>

slovenski jezik: *sto*

14 Satemski jeziki INDOEVROPSKI PRAJEZIK

Živi satemski jeziki

15 Kentumski jeziki INDOEVROPSKI PRAJEZIK

Živi kentumski jeziki

germanski	keltski	romanski	grški
• nemški	• irski	• italijanski	• starogrški
• angleški	• bretonski	• furlanski	• novoogrški
• nizozemski	• velški	• francoski	
• flamski	• škotski	• španski	
• danski		• portugalski	
• norveški		• romunski	
• švedski		• katalonski	
		• provansalski	
		• retoromanski	

16 Cilji PRASLOVANščINA

2) PRASLOVANščINA
(Jezik, ki so ga Slovani govorili v pradomovini.)

Dijak zna zemljeplono in časovno opredeliti praslavanščino.

Navede posebnosti praslavanškega govora v primerjavi z današnjo slovenščino: nosnik dolgi in kratki samoglasniki; polglasnika; trije trdniki glasovi.

Navede tri skupine slovanskih jezikov.

Pojasni nastanek praslavanščine.

17. Slike praslavonščine in indoevropske PRASLOVANSČINA

Praslavonščina se je razvila iz indoevropske.

Po razpadu indoevropske jezikovne skupnosti je imela tesnejši stik z indoiransko govorečimi Indoevropejci.

Cela vrsta besed je tako skupna tako Slovanom kot Indijcem in Irancem, drugim indoevropskim jezikom pa ne.

18. Območje praslavonščine PRASLOVANSČINA

Območje praslavonščine je bilo ozemlje med Baltičkim in Črnim morjem, v porečjih Dnjepra, Dnjestra in Visle v 2. in 3. stoletju našega štetja.

19. Lastnosti prasl. glasoslovja PRASLOVANSČINA

Lastnosti praslavonškega glasoslovja

Nekateri slovanski jeziki so te lastnosti obdržali, slovenščina ne:

1. trd in mehčan izgovor soglasnikov, npr. *l, t, p - l', t', p'* (odvisno od glasovne sosesčine v besedi; ohranjeno npr. v ruščini);
2. zakon o odprtih zlogih: vsak zlog se je moral končati na samoglasnik, npr. *otcōb, potōb* (otec, pot); zakon je veljal še v stari cerkveni slovenščini.

20. Lastnosti prasl. glasoslovja PRASLOVANSČINA

Lastnosti praslavonškega glasoslovja

3. nekatere foneme, ki jih je slovenščina izgubila:

- a) dva različna polglasnika - trdega, imenovanega *jar* (o - živō), in mehkega, imenovanega *jer* (ō - petōb);
- b) dolgi *ē* imenovan *jar*;
- c) nosna samoglasnika *e* (*petā*) in (*roka*); nosnika sta v drugačni razvrstitvi kot v praslavonščini ohranjena v poljščini.

21. Lastnosti prasl. glasoslovja PRASLOVANSČINA

Lastnosti praslavonškega glasoslovja

3. nekatere foneme, ki jih je slovenščina izgubila:

- a) dva različna *i-ja* - sprednjega (mehkega - *zavistō*) in srednjega (*trdega - synō*); ohranjeno npr. v poljščini.

22. Slovanski jeziki PRASLOVANSČINA

Delitev slovanskih jezikov

```


    graph TD
      A[Slovanski jeziki] --> B(vzhodni)
      A --> C(južni)
      A --> D(zahodni)
      B --> B1(ruski)
      B --> B2(beloruski)
      B --> B3(ukrajinški)
      C --> C1(slovenski)
      C --> C2(srbski)
      C --> C3(hrvaški)
      C --> C4(makedonski)
      C --> C5(bolgarski)
      D --> D1(poljski)
      D --> D2(češki)
      D --> D3(slovaški)
      D --> D4(spodnja in zborna lužičščina)
    
```

23. Praslavonščina v Alpah PRASLOVANSČINA

Prvi predniki Slovencev so prišli v sedanje kraje že v 6. stoletju.

Do 8. stoletja so se razprostrli v vseh vzhodnih Alpah, tako da so sedeli od Salzburga na zahodu pa skoraj do Dunaja na vzhodu.

V Panonski nižini pa so na vzhodu sedeli celo do Rijnega jezera.

23. Praslavonščina v Alpah PRASLOVANSČINA

Prvi predniki Slovencev so prišli v sedanje kraje že v 6. stoletju.

Na zahodu so predniki današnjih Slovencev mešili z Langobardi, Partini in istoimenski Romani.

25 Praslovanščina v Alpah

PRASLOVANŠČINA

Nečlji prebivalci so ob prihodu v Alpe in na kraje ter grabevoja med njimi še govorili praslovanški jezik.

Dokaz za to so imena rek (npr. Sava, Drava, Soča ...) in krajev (Ptui, Celje, Kranj ...) prevzetih od prebivalstva, ki je že pred njihovim prihodom živelo v teh krajih.

To so bili **Konstantin** in romanizirani **Iliri** ter **Kelti**.

26 Praslovanška govornica

PRASLOVANŠČINA

Praslovanška govornica alpskih naseljencev se je počasi spreminjala.

Oddaljevala se je od praslovanščine in se izoblikovala v poseben južnoslovanski jezik - slovenščino.

27 Nastajanje slovanskih jezikov

PRASLOVANŠČINA

Podobne jezikovne spremembe so se pojavile tudi v govoru drugih naseljenih Slovanov. Tako so nastajali različni slovanski jeziki. Vzrok: mešanje s staroselci, stiki z neslovanškimi sosedi.

Ne glede na jezikovno oddaljevanje imajo slovanski narodi še danes veliko skupnih značilnosti.

28 Stara cerkvena slovanščina

PRASLOVANŠČINA

STARA CERKVENA SLOVANŠČINA

Stara cerkveno slovanščino imenujemo jezik nekaterih najstarejših slovanskih jezikovnih spomenikov, nastalih v 2. polovici 9. stoletja.

Usa ta besedila so večinoma prevodi iz svetega pisma ali pa so nastala po zaledovanju na še drugačna srška besedila (predkele: latinska in nemška).

Napisala sta jih brata **Konstantin** in **Metod** z učenci, najprej v glagolici, nato v cirilici.

29 Stara cerkvena slovanščina

PRASLOVANŠČINA

Stara cerkvena slovanščina se je opirala na živo slovansko narečje, ki so ga govorili severno od Soluna.

Danes so tam ostanki makedonskih narečij.

30 Glagolica

PRASLOVANŠČINA

Glagolica je izumil **Konstantin**, bizantinski državljani iz Soluna, ki se je pozneje preimenoval v **Ciril**.

Glagolica je dobila ime po besedi *glagolati* (govoriti).

Črk je imela toliko, kolikor je bilo fonemov, tj. različnih slovanskih glasov, ki se lahko razločevali pomen besed.

31 Cirilica

PRASLOVANŠČINA

Cirilico pripisujejo **Klimentu Ohridskemu**. Upeljal jo je car **Samuel** že v 10. stoletju. Ime je dobila po Cirilu (**Konstantinu**), ker so jo dolgo časa pripisovali niemu.

Uporabljajo jo še vedno:

- Bolgari
- Makedonci
- Srbi
- Črnogorci
- Rusi

АБВГДЕЖЗИЙ
абвгдежзий

32 Patronska teorija

PRASLOVANŠČINA

Brata **Konstantin** in **Metod** sta se nekaj časa mudila pri knezu **Kocelju** v Panoniji. Koceli je staro cerkveno slovanščino vzljubil in dal bratoma okrog 50 učencev, da bi jih v tem jeziku izobrazil.

33 Panonizmi PRASLOVANSČINA

PANONIZMI

Med Moravani in Koclievimi Slovani sta Ciril in Metod prevzela v svoj knjižni jezik nekaj besed, ki so značilne samo za Slovane, živeče na robu Panonske nižine, ne pa tudi za makedonske Slovane. Te besede imenujemo panonizmi.

34 Panonska teorija PRASLOVANSČINA

Na podlagi panonizmov sta Kopitar in Miklošič mislila, da je bila živa govorna podlaga stare cerkvene slovanščine govornica panonskih Slovanov, do določene mere poznejših Slovencev.

To teorijo imenujemo panonska teorija.

35 Solunska teorija PRASLOVANSČINA

Sole naš jezikoslovec Vatroslav Oblak in Miklošičev naslednik, Hrvat Vatroslav Jagić, sta dokazala, da je stara cerkvena slovanščina slovansko narečje iz okolice Soluna.

Ta teorija, ki jo imenujemo solunska teorija, je tudi obveljala.

36 Cilji SLOVENSKI JEZIK

3) SLOVENSKI JEZIK

Dijak opiše položaj slovenščine med slovanškimi jeziki.

Pokaže na prve začetke slovenskega jezika v besednih in zensljepnih imenih.

Pradetavi Bržinske opomenike in druge pomembnejše rokopise (Rateški, Stiški).

37 Pomikanje Slovanov SLOVENSKI JEZIK

Slovani so se iz pradomovine pomikali na jug ob severni in vzhodni strani Krapatov v Panonsko nižino in od tam v Alpe in na Balkan vse do Grčije in Albanije.

38 Stik z drugimi narodi SLOVENSKI JEZIK

Na dolgih pohodih so prihajali v stik z najrazličnejšimi ljudstvi in si nabirali nove besede.

Prevzemali so imena krajev in rek in jih prilagajali izgovornim možnostim (Trst, Kranj, Soča, Sava, Drava).

39 Sprejemanje besed SLOVENSKI JEZIK

Slovenci so v zgodnjem srednjem veku sprejemali besede predvsem od Nemcev (kralj, cerkev, čebula, dila, krona ...), pa tudi od Romanov (hajta, brenta, gajba, birič, kostanj).

Sprejemali smo tudi mađarske besede (butara, beteže, gazda, kip ...).

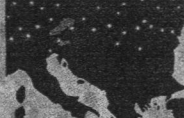
V manjši meri so tudi sosedje naših prednikov jemali besede od nas (Leibnitz-Lipnica, Gorizia-Goriča).

40 Asimilacije SLOVENSKI JEZIK

V srednjem veku je bil močno ogrožen tako slovenski narodni obstoj kot slovenski jezik.

Severni del nekdanjega slovenskega prebivalstva v vzhodnih Alpah je bil že močno pomešan z Nemci. Slovenski Jezikovni otoki so po teh krajih izginili v 14. in 15. stoletju.

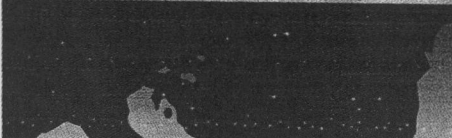
Slovenski jezik pa je napredoval v smeri proti Trstu.

41 *Poslovenitev Nemcev* SLOVENSKI JEZIK

Polagoma so se slovenili tudi Nemci, ki so se bili dosečili sredi med Slovence:

- na Dravskem žu v 10. stoletju
- na Sorškem polju v 11. stoletju
- v Baški dolini, pri Sorici in na Dolenjskem v 13. in 14. stoletju

42 *Narečja* SLOVENSKI JEZIK

V srednjem veku, nekako od 11. do 13. ali 14. stoletja, se je dotlej enotni jezik Slovencev razcepil v več narečij.

43 *Razloga za dialektizacijo* SLOVENSKI JEZIK

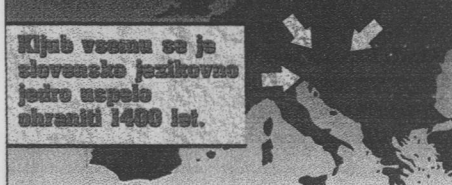
Glavna razloga za dialektizacijo prvotne slovenščine sta bila verjetno ta, da

- med Slovenci ni bilo zadostnega kulturnega, političnega, trgovskega in cerkvenega stika,
- so pripadali številnim cerkvenim in posvetnim upravnim enotam, ki so imela središča zunaj slovenskega ozamlja.

44 *Vpliv sosednjih ljudstev* SLOVENSKI JEZIK

Na dialektizacijo Slovencev je vplivalo tudi sosedstvo z različnimi ljudstvi in jeziki: Madžari, Nemci, Furlani ...

Kljub vsemu se je slovensko jezikovno jedro uspelo ohraniti 1400 let.

45 *Najstarejša pričevanja* SLOVENSKI JEZIK

Slovenski jezik spada med južnoslovanske jezike.

Med najstarejša pričevanja slovenskega jezika štejemo osebna imena slovenskega izvora, kakor so sporočena v starih listinah od 7. do 12. stoletja.

46 *Nekaj osebnih imen* SLOVENSKI JEZIK

K najstarejšim slovenskim imenom spada ime iz latinske kronike za leto 631, ki omenja slovenskega kneza **Velutna**.

Nekaj osebnih imen za zelede:

- iz salzburške bratovščinske knjižice: *Cerno* (Zerno), *Dobrenpis* (Dobramuzli), *Golzir* (Comir), *Kosan* (Cazan), *Leva*, *Mirica* (Miriza), *Nebomir* (Nibumir), *Radova* (Radouinus), *Ljubec* (Ljubez), *Tibomira* (Tichonira), *Ušezir* (Uvitezir) itd.
- iz čedaljskega evanĝelija: *Milena* (Mellena), *Lina* (Litta), *Acilimr* (Chotmer), *Schedrae* (Sebedrao), *Raduak* (Raduak), *Uluat* (Uultou), *Trudoslav* (Tordesclope), *Dobrava* (Dabrava), *Orna* (Cerna), *Miroslava* (Merisclofa) itd.
- iz drugih listin: *Moica* (Moica), *Branke* (Pranka), *Tibomir* (Tibmar), *Radostor* (Radastor), *Lutica* (Lutza), *Tilica* (Tilica), *Uolkoala* (Uolcolona), *Krasa* (Krazza), *Tihodrae* (Tichodrah), *Ulasimir* (Lazimir), *Radenko* (Radeno) itd.

47 *Zemljepisna imena* SLOVENSKI JEZIK

Med najstarejša pričevanja štejemo tudi slovenska in slovenskemu jeziku prilagojena zemljepisna imena.

48 *Primeri zemljepisnih imen* SLOVENSKI JEZIK

Primeri zemljepisnih imen

Od krajevnih imen kaže pokazati zlasti na tista, ki so se ohranila od najstarejših časov: **Svetlo Brdo** (Zuetlo brudo), **Žabnica**, **Loka**, **Suha**, **Selca** (Sabnica, Lónca, Susane, Celsah) itd.

Nekatera poimenovanja so prevzeli od staroselcev in jih prilagodili svojemu jeziku (npr. **Sava**, **Drava**, **Krka**, **Soča**, **Celje**, **Prut**, **Trolane** itd.).

49 Stari besedilni zgledi

SLOVENSKI JEZIK

Za vse dolgo obdobje slovenskega pisnega jezika so najpomembnejši dokument tri verska besedila, ki jih imenujemo po kraju, kjer so jih v začetku 19. stoletja našli. Ta tri besedila so:

**Brizinski spomeniki,
Rateški in Stiški rokopis.**

50 Rateški ali Celovski rokopis

SLOVENSKI JEZIK

Rateški ali Celovski rokopis

- hranijo ga v Celovcu
- **zgod koroško-gorenjskega govora (2. polovica 14. stoletja)**
- **Vsebuje:**
 - *Oče naš*
 - *Zdrava Marija*
 - *Apostolska vera*

51 Rateški ali Celovski rokopis

SLOVENSKI JEZIK

Rateški ali Celovski rokopis

- v rokopisu so v današnjem knjižnem jeziku *ozki naglašeni dolgi o-ji* zapisani po gorenjskem govoru *kot o (gospod)*
- **namesto *šč* se bere *š* (kršanstu)**
- **namesto končnice *-ega* se uporablja *-iga***
- **nekateri germanizmi:**
 - *gnada (milost)*
 - *leben (življenje)*

52 Stiški rokopis

SLOVENSKI JEZIK

Stiški rokopis

- hranijo ga v Ljubljani
- **zgod dolenjskega narečja (začetek 15. stoletja)**
- **ima dva dela:**
 - **starejšega je 1428 zapisal češki menih**
 - **mlajši je iz leta 1440 (zapisal najbrž domačin)**

53 Stiški rokopis

SLOVENSKI JEZIK

Stiški rokopis

Poglavitne lastnosti:

- **ozki *o* je podan *x u* (gospudi)**
- ***šč* je ohranjeno (gospoščino)**
- **končni *-o* pa je *-u***
- **nekateri germanizmi:**
 - *hofart (nečimrnost)*
 - *andoht (pobožnost)*
 - *falš (kriv)*

54 Brizinski spomeniki

SLOVENSKI JEZIK

Brizinski spomeniki

- **v latinici so bili napisani konec 10. stoletja**
- **1. spomenik vsebuje splošno spoved, 3. spovedni obrazec, 2. spomenik pa je opomin h grehu in pokori**

55 Brizinski spomeniki

SLOVENSKI JEZIK

Brizinski spomeniki

- **skladnja je na videz preprosta**
- **povedi so kratke ali pa je slogovno močno opazno postavljanje pridevnika desno od samostalnika**

2. Brizinski spomenik je mojstrovina srednjeveške retorike (sinonimi, naštevanje, nagovor, protipomenke ...)